

Daiva Kristopaitienė

KRISTIJONO DONELAIČIO RAŠTŲ RENGIMO PRINCIPAI

Anotacija: Straipsnyje bandoma nustatyti principus, kuriais remiantis būtų rengiamas naujasis Kristijono Donelaičio raštų leidimas ir formuojamas stabilus, patikimas, kuo mažiau nuo autentiškojo nutolęs tekstas. Šiam tikslui trumpai apžvelgiamos visos Donelaičio raštų kalbos sritys – rašyba, skyryba, fonetika, morfologija, sintaksė ir leksika – iškeliant tuos dalykus, kurie Donelaičio raštų leidėjų ar redaktorių buvo nevienodai pateikiami (skirtingai interpretuojami), sužymint svarbiausias skirtinguose leidimuose padarytas redakcines pataisas ir nukrypimus nuo originalo, pasikartojančias klaidas, netikslumus. Straipsnyje konkrečiai nurodoma, kokios būdingos Donelaičio kalbos ypatybės ir jo vartotos tarminės formos turėtų išlikti naujajame raštų leidime, o kokių netikslumų, įvairavimų ir teksto pažeidimų privalu išvengti. Daugiausia dėmesio skiriama Georgo Heinricho Ferdinando Nesselmanno, 1977 m. ir 1994 m. leidimų privalumų ir trūkumų įvertinimui, nes juose pateikiami kruopščiau paruošti tekstai.

Raktažodžiai: Kristijonas Donelaitis; Liudvikas Rėza; Georg Heinrich Ferdinand Nesselmann; raštų leidimas; bendrinė lietuvių kalba; tarminės formos.

Kristijonas Donelaitis – vienas iš dažniausiai publikuojamų lietuvių rašytojų. Iki mūsų dienų jau pasirodė 14 skirtingų tipų Donelaičio kūrybos leidimų – mokslinių kritinių ir populiariųjų. Ne visi jie vienodai svarbūs ir tinkamai parengti. Skirtingas leidimų funkcijas

bei tikslus, vis kitokį Donelaičio kūrybos pateikimą apsprendė daugelis veiksnių – priklausymas minėtajai tipologijai, skirtingos epochos, besikeičianti kultūrinė aplinka, kiti adresatai, filologijos raida. Be to, poeto kūrinių tekstai buvo redaguojami, taisomi, nesant vieningų redagavimo principų, dažnai lemiamu faktoriumi tapdavo redaktoriaus erudicija, jo nuostatos ir nuožiūra, tam tikrų redagavimo tradicijų laikymasis.

Turbūt didžiausia problema, su kuria susiduria visi Donelaičio raštų rengėjai – stabilus, patikimo Donelaičio teksto suformavimas. Jurgio Lebedžio ir Jono Kabelkos teigimu, „senujų, ypač feodalizmo laikotarpio, kūrinių teksto paruošimas yra itin sunkus ir atsakingas dalykas. [...] Skaitytojas nori gauti tikrą, neiškreiptą, nesužalotą, bet ir nepagerintą autoriaus kūrinių tekstą tiek moksliniuose, tiek populiariuose leidiniuose. Tokį tekstą nustatyti ir yra redaktoriaus ar paruošėjo uždavinys. Antras uždavinys – pateikti nustatytą autentišką tekstą, ypač seną, taip, kad jis būtų lengviau prieinamas ir suprantamas. Abu dalykai yra labai svarbūs, bet svarbesnis yra pirmasis, nes jis yra antrojo pagrindas. [...] Pas mus, deja, dažnai teksto pateikimo problema nustumia į antrą vietą jo autentiškumo problemą“¹.

Donelaičio raštų leidybos praktikoje galima išžvelgti dvi kryptis – norą poeto tekstus padaryti kuo prieinamesnius platesiems visuomenės sluoksniams ir pastangas išsaugoti jų autentiškumą bei originalumą. Tik Liudviko Rėzos, Augusto Schleicherio, Georgo Heinricho Ferdinando Nesselmanno ir Juozo Ambrazevičiaus (1940 m.) leidimai yra pagrįsti betarpiškai abiem anuomet turėtais rankraščiais (autografais ir Johanno Friedricho Hohlfeldto nuorašais). 1977 m. leidimas rengtas remiantis autografais, o stigusių rankraštinių tekstų ekvivalentu imtas mažiausiai nuo originalo nutolęs Nesselmanno išspausdintas tekstas. Kai kurie leidimai, pavyzdžiui, Rėzos, 1897,

¹ Jurgis Lebedys, Jonas Kabelka, „Keletas pastabų tekstologiniais klausimais“, in: Jurgis Lebedys, *Lituanistikos baruose*, t. 1: *Studijos ir straipsniai*, parengė Juozas Girdzijauskas, Vilnius: Vaga, 1972, p. 330.

1945 ir 1950 m., pasižymi ypač radikaliomis redakcinėmis pataisomis (kupiūravimu, žodyno keitimu, kalbos norminimu). Nemažai teksto keitimų randama ir 1914, 1940, 1941, 1956 m. leidimuose. Kadangi šie leidimai, išskyrus Rėzos ir 1940 m., rengti remiantis ne rankraščiais, o ankstesnėmis publikacijomis, kritiškai jų neįvertinus, labai dažnai kartojamos tos pačios klaidos, teksto pažeidimai, netikslumai. Pastebėtina, jog kruopščiau paruošti tekstai, siekiant kaip galima labiau priartinti juos prie autentiškųjų, pateikiami leidimuose, kurių redaktoriai mokslininkai kalbininkai, t.y. Schleicherio (1865 m.), Nesselmanno (1869 m.), Kazimiero Ulvydo (1977 m.) ir Vytauto Vitkausko (1994 m.) redaguotuose Donelaičio raštuose. Tačiau tenka pripažinti, kad ir šiuose leidimuose pateiktas Donelaičio tekstas nėra visiškai be priekaištų ir absoliučiai patikimas. Taigi, nors poeto kūryba buvo leidžiama net keliolika kartų, stabilaus, kanoninio teksto nėra.

Teksto stabilizavimą sunkina tai, kad nėra nuodugniau ištirtas *Metų* kalbos santykis su Donelaičio gimtąja tarme ir XVIII a. lietuvių literatūrine kalba. Anot Ulvydo, taip yra todėl, kad trūksta duomenų apie poeto laikotarpio Prūsijos lietuvių tarmę. Tiesa, ji yra artima pietinių vakarų aukštaičių tarmėms, tačiau nuo poemos parašymo jau praėjo daugiau negu 250 metų, o per tą laiką jos turėjo pakisti. Tų tarmių dabartiniai duomenys ne visada gali liudyti, kokia buvo Donelaičio gimtosios tarmės būklė jo gyventu laikotarpiu². Vis dėlto kanoninio teksto siekiamybė privalo išlikti. Turint omeny, kad Donelaičio raštų publikacijos bus rengiamos ir ateityje, juo labiau, kad artėja reikšminga 300 metų gimimo sukaktis, būtina įvertinti jau pasirodžiusių leidimų, ypač Nesselmanno, paskutiniųjų mokslinių 1977 ir 1994 m., privalumus bei trūkumus ir, remiantis autografais, taip pat mažiausiai nuo originalo nutolusiu Nesselmanno leidime pateiktu tekstu, dėti pagrindus naujojo leidimo rengimo principams, formuoti naują, kuo tikslesnį tekstą. Pagrindinis klausimas, kurį

² Žr.: Kazys Ulvydas, „Keletas redakcinių pastabų“, in: Kristijonas Donelaitis, *Metai*, parengė Kazys Ulvydas, Vilnius: Vaga, 1983, p. 174.

tektų išspręsti, yra Donelaičio tarmės santykis su bendrine kalba. Donelaičio raštų fonetika ir morfologija palyginti nedaug skiriasi nuo dabartinės lietuvių bendrinės kalbos, nes poeto tarmė, kaip jau buvo minėta, artima vakarų aukštaičių pietinei (kauniškių) tarmei, tapusiai lietuvių bendrinės kalbos pagrindu. O dabartinių normų neatitinkančios archajiškos ar tarminės ypatybės Donelaičio kalbai suteikia epochos bei tarmės kolorito, taip pat atlieka stilistinę funkciją, todėl jos turėtų būti išlaikytos kuo originalesnės. Tad, nustačius, kur yra tik rašybos, o kur tarmės dalykai, redaguojant Donelaičio kalbą, reikėtų jį palikti kuo tarmiškesnį, t.y. nenorminti tų formų, kurias Donelaitis vartojo nuosekliai, nesvyruodamas, ir kurios tikrai būdingos jo tarmei bei plačiai žinomos Lietuvoje. Toliau apžvelgsime svarbiausias Donelaičio raštų leidimo ir redagavimo praktikoje kylančias problemas ir klausimus.

1. Donelaičio grožiniai kūriniai – pasakėčios, *Metai* ir šios poemos fragmentai – neturi parašymo datų, todėl jų chronologinė seka yra problemiškas klausimas. Bibliografiniai ir biografiniai duomenys, taip pat pasakėčių meninis lygis rodo, kad jos yra poeto jaunystės darbai. *Metų* parašymo datos tiksliai nustatyti neįmanoma. Donelaitis poemą rašė fragmentais, jungdamas juos į didesnius meninius vienetus. Išliko du tokie fragmentai: „Pričkaus pasaka apie lietuvišką svodbę“ ir „Tęsinys“. Kad šie fragmentai buvo parašyti anksčiau negu paskutiniai *Metų* variantai, rodo tai, jog jie įdėti į „Rudens gėrybes“ ir „Žiemos rūpesčius“ gerokai pataisyti. Daug aplinkybių ir argumentų rodo, kad poema buvo parašyta į Donelaičio gyvenimo pabaigą, 1765–1775 metų laikotarpiu. Donelaičio raštų leidimuose tekstai išdėstomi nevienodai. Daugelyje jų, taip pat ir 1994 m. leidime, taikomas vertybinės sanklodos principas: pirmiausia dedamas didžiausią meninę vertę turintis Donelaičio kūrinys *Metai*, po to įvairuojančia eilės tvarka kiti grožiniai tekstai. Turbūt reikėtų sutikti su Leono Gineičio nuomone, kad moksliniame leidinyje, siekiant parodyti poeto kūrybos evoliuciją, vertėtų laikytis chronologijos principo,

t.y. pasakėčias dėti pirmiausia, po jų – abu fragmentus ir galiausiai *Metus*³. Taip elgiamasi 1977 m. leidime.

2. Įvertinus naujojo Donelaičio *Raštų* leidimo tipą ir jo paskirtį (turint omenyje jo pasirodymo aplinkybes, t.y. 300 metų poeto gimimo sukakties minėjimą, greičiausiai jis bus skirtas ne tik specialistams filologams, bet ir platesniam skaitytojų sluoksniui), reikėtų apsvarstyti, kokių pavidalų turėtų būti pateikti tekstai. Ar verta, kaip 1977 m. leidime, šalia pertvarkyto pagal dabartinę rašmenų sistemą, fonetikos, tam tikrais atvejais ir morfologijos bei skyrybos normas teksto, publikuoti autentišką, t.y. paraidžiui ir su visais ženklais perteiktą tekstą?

3. Donelaičio poemą *Metai* iš viso sudaro 2968 eilutės. „Pavasario linksmybės“ turi 660 eil., „Vasaros darbai“ – 714 eil., „Rudens gėrybės“ – 912 eil., „Žiemos rūpesčiai“ – 682 eil. Daugelyje leidimų Donelaičio kūrinio tekstas yra kupiūruojamas. Vienais ar kitais sumetimais (pavyzdžiui, laikantis tradicijos „gerinti“, švelninti Donelaičio kalbą) praleidžiamos kai kurios *Metų* vietos (atskiros eilutės ar net ištisi epizodai). Ypač tai būdinga Liudviko Rėzos leidimui, kuriame braukiami natūralistiniai, būrų ydas vaizduojantys epizodai, šurkštesni posakiai. Pilnas *Metų* tekstas nepateikiamas ir vėlesniuose, platesiems visuomenės sluoksniams skirtuose 1945, 1950 m. leidimuose. Laikantis tokios tradicijos, pažeidžiama poemos kompozicija, suardomas jos bendras vaizdas. Net viename iš paskutiniųjų, Ulvydo rengtame 1983 m. leidime pakartota apmaudi 1940, 1941 m. leidimuose padaryta klaida – praleidžiamos dvi eilutės: *Tuos žodelius Tavo Tėvo aš tikrai nusitvėriau* Pl 453; *Kad tikt varnos dar bjaurybę rudens garbin* Rg 52.

Pasitaiko ir atvirkštinis reiškinys, kai į poemą įterpiamos neoriginalios eilutės ir žodžiai. Dažniausiai (ten, kur hegzametrai trūko pėdos) žodžius prirašydavo Rėza. Net nesvarstytina, kad, siekiant

³ Žr.: Leonas Gineitis, „Kristijono Donelaičio kūrybos mokslinis leidimas“, in: *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija*, Vilnius, 1975, t. 3 (52), p. 168–170.

autentiškumo, naujajame leidime vienų iš radikalčiausių pataisų – teksto kupiūravimų ir prirašymų – būtina atsisakyti. Tekstas turėtų būti pateiktas pilnas, nekupiūruotas. Reikia įvertinti visus, vėlesniuose leidimuose mechaniškai pakartotus netikslumus ir juos atitaisyti: pavyzdžiui, 1977 ir 1994 m. leidimuose, greičiausiai dėl neatidumo, atsiradusius žodžių praleidimus ir prirašymus; 1977, 1994 – praleistas žodis „savo“: *Aš, rankas būriškas kaip reik susiėmęs* Rg 299 (plg.: N – *Ász rankàs s ä w ö búriszkas, kaip reik' sùsiėmęs*); 1977 – įterptas žodelis „ir“: *Bet jau ir taip visur, kol sviete kūdikiai augo* Pl 332 (plg.: Da – *Bèt jau taip wiššur, kòl' Swietė Kùdikėi auگو*).

Ne visuose leidimuose eilutės pažymėtos skaičiais; numeracijos nėra 1940, 1941, 1956, 1966 ir 1983 m. leidimuose. Sekant 1977 ir 1994 m. leidimų pavyzdžiu, kad būtų patogiau cituoti ir žymėti paaiškinimus, turėtų būti numeruojama kas penkta *Metų* ir pasakėčių eilutė. Skaičius reikėtų žymėti kairėje puslapio pusėje, prie eilučių pradžios.

4. Rašyba. Donelaičio rašyba nenuosekli ir nevienoda, ji labai skiriasi nuo dabartinės lietuvių kalbos rašybos. Labai įvairuoja ir svyruoja balsio *a* ir dvibalsio *ai*, nosinių ir ilgųjų balsių, balsių *e* ir *é*, žodžių drauge ir skyrium rašymas. Skirtingi leidėjai Donelaičio rašybą keitė, laikydamiesi to meto rašybos normų. Pavyzdžiui, Schleicheris, sekdamas Fridrichu Kuršaičiu, Donelaičio rašybą gerokai pakoregavo: pašalino dvigubus priebalsius, dvibalsius *ay, ey, uy*rieveksmių galūnėse rašė su trumpąja *i*, priešdėlius su sangražos dalelyte *issi-, ussi-* rašė *išsi-, užsi-*, neiginį *ne* veiksmažodyje ne skyrium, bet drauge su žodžiu. Tačiau jis įvedė ir nevykusių rašybos pakeitimų, pavyzdžiui, nuosekliai skaidė sudurtinius žodžius,rieveksmius *kodėl, todėl*. Nesselmannas, spręsdamas rašybos klausimus, rėmėsi Schleicheriu, nors ir ne visada nuosekliai. Šių leidimų rašyboje išliko nemažai įvairavimų, jų gausu ir 1897 bei 1914 m. leidimuose. Vėlesniuose leidimuose (nuo 1940 m.), nusistovėjus griežtesniems rašybos dėsniams, išryškėjo norminimo tendencijos, siekimas kuo labiau priartėti prie dabartinės bendrinės lietuvių kalbos rašybos normų.

Apskritai Donelaičio kūrinių leidimo praktikoje susiformavo tradicija jo teksto rašybos klausimą spręsti, laikantis atitinkamo meto rašybos normų, taip pat siekiant poeto kūrinius padaryti lengviau prieinamus platesniam skaitytojų sluoksniui. Sekant šia Donelaičio kūrinių leidimo tradicija, tekste reikėtų laikytis šiuolaikinės rašybos dėsnių. Galima būtų sutikti su Ulvydu, jog „K. Donelaičio raštų teksto rašybos klausimą yra išsprendęs pats gyvenimas, pati jų leidimo praktika bei daugiametė tradicija“⁴. Keletas aptartinių atvejų:

4.1. Dviejuose paskutiniuosiuose leidimuose nevienodai rašomi veiksmažodžiai su *-yti, -ija, -ijo* pagrindinėse formose. 1977 m. leidime, kaip ir Donelaičio autografuose, esamajame ir būtajame kartiniame laike rašoma trumpoji <i> (*neliūbiji* Pl 134, *dyvijaus* Vd 341, *paprovijęs* Vd 256). 1994 m. leidime šitokios formos turi ilgąjį <y> (*mislyja* Pl 251, *gvoltija* Vd 387, *dyvyjaus* Vd 341, *nusidovyjo* Žr. 634). Redaktorius Vitkauskas tokią rašybą motyvavo tuo, jog Mažojoje Lietuvoje visos trys pagrindinės formos turi <y> dėl analogijos, be to, *Lietuvių kalbos žodyne* ir „visoje kalbos istorijos literatūroje“ nuo Kuršaičio ir Schleicherio laikų čia paprastai rašoma *-yja, -yjo*⁵. Tai nėra tikslu. Mažosios Lietuvos kai kuriose buvusiose lietuvių šnektose šio tipo veiksmažodžių minėtosios formos buvo tariamos tiek su trumpuoju priesagos balsiu (*-i-*), tiek ir su ilguoju balsiu (*-y-*), pvz.: *misliju, zauniju* ir *mislyju, zauniju*⁶. Dvejopas formas yra užfiksavę iš Mažosios Lietuvos kilę žodynų, kitų raštų autoriai, kurių duomenys pateikiami ir *Lietuvių kalbos žodyne* (Vilnius, 1–20 t., 1956–2002 m.), plg. veiksmažodžius *čystyti* (t. 2, p. 133–134), *gvōltyti* (t. 3, p. 785), *mislyti* (t. 8, p. 281). Be to, ir pačiame 1994 m. leidime neišvengta

⁴ Kazys Ulvydas, „K. Donelaičio kūrinių kalbinis redagavimas“, in: Kristijonas Donelaitis, *Raštai*, redakcinė komisija: Kostas Korsakas [ir kt.], Vilnius: Vaga, 1977, p. 295.

⁵ Vytautas Vitkauskas, „Pastabos dėl Donelaičio tekstų tarmiškųjų dalykų“, in: Kristijonas Donelaitis, *Metai ir pasakėčios*, Vilnius: Baltos lankos, 1994, p. 169–170.

⁶ Plg. Jurgis Gerullis, Christianas Stangas, *Lietuvių žvejų tarmė Prūsuoje*, Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, 1933, p. 55.

nevienodumų; viena forma palikta su strumpąja <i>: *įsitėmijau* Pl 613, bet *įsitėmyjau* Rg 269. Todėl šie veiksmazodžiai turėtų būti rašomi taip, kaip rašyta Donelaičio.

4.2. Rytų Prūsijoje XVI–XVII a. vokiečių kalbos pavyzdžiu didžiosiomis raidėmis dažnai buvo rašomi ne tik tikriniai, bet ir bendriniai daiktavardžiai. Ši tradicija išlaikyta ir Donelaičio *Metų* autografuose. Kituose leidimuose bendriniai daiktavardžiai rašomi mažąja raide, išskyrus kelias išimtis. Pavyzdžiui, Schleicheris ir Nesselmannas didžiąja raide rašė tautybių pavadinimus (*Szvédš, Maskolius, Lenks, Žyds* Žr 170), kai kurių mitologinių būtybių vardus (*Perkūns, Vėlnias* Vd 99, *Szėtons* Vd 101, *Bildūks* Žr 432, *Giltinė* Vd 440). Kituose leidimuose jie rašomi mažąja raide. Donelaičio *Metuose* žodis *perkūnas* vartojamas tik bendrine „griaustinio“ reikšme, taigi jo rašymas mažąja raide yra pagrįstas. Tačiau reikėtų pasvarstyti dėl žodžio *Giltinė* rašybos. Tai mirties deivės vardas, todėl jo rašyba didžiąja raide neprieštarautų dabartinės rašybos normoms. Tas pats pasakytina ir apie žodžio *Dievas* rašybą. 1977 m. leidime, kaip ir ankstesniuose sovietmečiu išėjusiuose leidimuose, šis žodis rašomas mažąja raide, o 1994 m. leidime, kaip ir autografuose, – didžiąja. Taip turėtų likti ir naujajame leidime. 1994 m. leidime didžiąja raide taip pat rašomas dalyvis *visgalijis* (*Dievs Visgalijis* Vd 660); autografuose, Nesselmanno leidime – mažąja. Vertėtų pagalvoti, ar yra pagrindo keisti originalią šio dalyvio rašybą.

4.3. Donelaičio raštų leidimuose labai svyravo poetui būdingo prievoksmio *didey* rašyba. Rėzos, Schleicherio, Nesselmanno ir 1897 m. leidimuose, kaip ir poeto autografuose, šis prievoksmis galūnėje turėjo dvibalsį *ey* (*ei*); 1950 m. leidime jis keičiamas norminiu variantu *didžiai*, o 1940, 1941, 1945, 1956 ir 1966 m. leidimuose pagal dabartinės rašybos normas prievoksmio galūnėje rašomas *ai* (*didiai*). Toks taisymas yra netikslus. Ulvydo teigimu, „afrikata *dž* žodyje *didžiai* atsirado iš garsų junginio *dj*, einančio prieš dvibalsį *ai*. Vienose tarmėse tas junginys išvirto į minkštą *dž*, kitose iš to junginio teliko minkštas *d*, po kurio dvibalsio *ai* pirmasis dėmuo tiek suprieša-

kėjo, kad imtas tarti kaip e⁴⁷. 1977, 1983 ir 1994 m. leidimuose abiejų šių variantų, kaip netinkamų Donelaičio kalbai, atsisakyta ir palikta jo vartota forma *didey* (rašoma *didei*). Kadangi tai vienas ryškesnių Donelaičio vartojamų prieveiksnių, skiriančių jį nuo kitų lietuvių grožinės literatūros kūrėjų, jis turi likti ir naujajame leidime.

4.4. Turėtų būti išvengta 1977 ir 1994 m. leidimuose pasitaikančių neiginio *ne* rašymo įvairavimų: 1994 – *Juk ne daugi o reik, štai jau galvijų neteksim* [...] Žr. 98 ir *Vei! ne daugi o reiks, tuo vėl kvietkas pasidarę / Uostysim ir garbysim pavasarį margą* Pl 402–403; 1977, 1994 – *Ar ne gera i, kad pats sau grečną nuveji virvę, || O pinigėlių delmone kytriai pakavoji?* Pl 594 ir *Ar ne gera i, kad Dievs ugnelę mums dovanojo?* Žr 219; *Ar ne gana, kad aš jums varnų nunešu kojas* Žr 350, *Ar ne gana pons amstrots mus, kaip tėvs pamokydams, || Draudęs yr su pūčkoms ant padvarių šaudyt?* Žr 363 ir *Ar ne gana, kad jį vos gyvą baudžiava lupō?* Rg 125. Pagal dabartinės rašybos normas priešpriešos ar sakomo dalyko neigimo atveju neiginys su daiktavardžiu rašytinas atskirai. Samplaikoje *ar ne* su prieveiksniu *gerai* rašomas skyrium, o prieš prieveiksmį *gana* samplaikos nesudaro ir rašomas su juo drauge.

4.5. Donelaičio autografuose yra likę per apsirikimą padarytų rašybos klaidų: Pl 51 *naujinlelių* vietoj *naujintelių*, Pl 180 *linsmay* vietoj *links may*, Pl 367 *prakeidams* vietoj *prakeikdams*, Pl 601 *sukamos* vietoj *sukdamos*, Pl 654 *sėklas* vietoj *sėklās*, Pl 658 *įwafīt* vietoj *įwaisīt*, Vd 186 *lietuwiłszay* vietoj *lietuwiłszkay*, Vd 401 *daudfyk* vietoj *daugysyk*, Vd 702 *czupert* vietoj *czuptert*. 1977 m. leidime, autentiškame, t.y. paraidžiui ir su visais ženklais perteiktame tekste, šie netikslumai paliekami. Pagal dabartines rašybos, fonetikos ir morfologijos normas pertvarkytame tekste jie atitaisomi. Panašiai reikėtų elgtis ir rengiant naują Donelaičio raštų leidimą. Jeigu jame nebus pateikiamas autentiškas tekstas, šias rašybos klaidas reikėtų nurodyti išnašose ar komentaruose.

⁷ Kazys Ulvydas, „K. Donelaičio kūrinių kalbinis redagavimas“, p. 305.

5. F o n e t i k a. Donelaičio raštų kalbai poveikio turėjo įvairios aplinkybės. Pirmiausia, poetas, be abejo, atsižvelgė į jau gana ilgą laiką – du šimtmečius – besiformavusias Mažosios Lietuvos raštijos tradicijas. Didelę įtaką Donelaičio kalbai darė ir jo gimtojo krašto tarmė, artima vakarų aukštaičių pietinei (kauniškių) tarnei, tapusiai lietuvių bendrinės kalbos pagrindu. Todėl jo raštų fonetika palyginti nedaug skiriasi nuo dabartinės lietuvių bendrinės kalbos. Tačiau yra ir tam tikrų skirtubių. Be to, ne visas fonetikos ypatybės – atskirų garsų tarimą – galima tiksliai nustatyti dėl jų rašybos, kuri tam tikrais atvejais išlikusiuose Donelaičio autografuose nėra nuosekli. Pagaliau nemažą poveikį poeto kūriniių fonetikai turėjo jo pasirinkta eilėdara – hegzametrai būdingas skiemenų skaičius eilutėje, eilutės intonacija ir pan. Fonetinės skirtybės Donelaičio raštų leidimuose traktuojamos nevienodai. Vėlesniuose leidimuose dažnai taisyti su bendrinės kalbos norma nesutampantys fonetiniai reiškiniai, juos stengtasi sunorminti, tarmybės keistos bendrinėmis formomis.

5.1. Viena ryškesnių Donelaičio raštų kalbos fonetinių ypatybių – dažnas žodžio trumpinimas. Visuose leidimuose iš esmės paliekamos sutrumpintos žodžių formos, nes tai susiję su eilėdara – pilnų formų atstatymas padidintų skiemenų skaičių eilutėje ir suardytų hegzametrą. Vis dėlto ne viename leidinyje pasitaiko po vieną ar kelis atvejus, kai, skirtingai nei Donelaičio raštuose, pavartojama pilna žodžio forma. Dažniausiai, linksniuojamųjų kalbos dalių vienaskaitos vardininko ir vyriškosios giminės pusdalyvių vienaskaitos galūnėse gražinamas judrusis *a*. Sutinkamas ir atvirkštinis reiškinys: Donelaičio raštuose pavartota pilna pusdalyvio forma, o kai kuriuose leidimuose judrusis *a* iš šių pusdalyvių išmetamas. Pavyzdžiui, 1897, 1956, 1966 ir 1977 m. leidimuose randamas pusdalyvis *padarydamas* vietoj *padarydamas*: *Ir nei kokias krikštynas p a d a r y d a m s čėrauk!* (plg. N – *Įr nei kókiás krikštynàs p ä d ä r ý d ä m ä s čėrauk!* Rg 410). Galimas daiktas, jog pilna forma pasirinkta, siekiant vienodumo, nes išskyrus du atvejus (taip pat *bevaitodamas* Rj 19), visi vyriškosios giminės

pusdalyviai Donelaičio raštuose yra be judriojo *a*. Tačiau galbūt tai tik redagavimo nenuoseklumas. 1994 m. leidime grąžinta pilna minėto pusdalyvio forma. 1983 m. leidime vietoj vyriškos giminės daiktavardžio *Kasparas* pavartota pilna jo forma *Kasparas: Kasparas (juk visi pažįstat Kasparą smarkų)* [...] (plg. N – *Kàs p a r s* – *jùk wisi pažįstat Kàs p à r à ų smà r k ų* [...] Žr 395). 1977 m. leidime atstatyta originali šio daiktavardžio forma. Visais minėtais atvejais autentiškos formos turi išlikti ir naujajame leidime.

5.2. Mažosios Lietuvos tarmėms (ir ypač Donelaičio tarmai) būdinga viena ryški fonetinė ypatybė – dažnas priebalsių kietinimas, kurio nėra kitose tarmėse. Donelaičio kalba turi daryti „kietumo“ įspūdį, todėl reikėtų pirmiausia aiškiai nustatyti, kur yra tik rašybos, o kur tarmės dalykai ir palikti „kietai“ visur, kur tarmėj buvo ‘kietai’ ir kur Donelaitis ‘kietai’ rašė⁸. Išlaikytini žodžiai, kurie suteikia poeto kalbai tam tikro stilistinio spalvingumo ir skiriasi nuo norminių atitikmenų šaknies priebalsio kietumu, ir yra gerai žinomi kitose tarmėse: *blūznyi, knūpsčias, krunėti, nurnėti, pluškėti, rėplodami, surbti, strokas, sukrošti, sūlyti, trūbyti, trūsas, trūsinėti* ir t.t. Pažymėtina, jog 1977 m. leidime neišvengta svyravimų. Nors redakciniame straipsnyje sakoma, kad šie žodžiai paliktini nekaitalioji⁹, kai kurie iš jų parašomi ir su minkštinamuoju ženklų: *nurnėti* Rg 712, bet *niurni* Pl 153, *niurnėjimų* Rg 820; *prisisurbę* Vd 486, bet *prisisiurbusi* Vd 481; *kniūpsčius* Vd 412, *pargriaudama* Pl 2, *pargriautų* Rg 713. 1994 m. leidime tokių nevienodumų nebėra, rašoma *knūpsčius*, bet to, paliekama dar kelių žodžių „kietą“ rašyba: *pilonys* Pl 247, *srubą* Vd 271, *pargraudama* Pl 2, *pargrautų* Rg 713. Naujajame leidime šios plačiai Lietuvoje pažįstamos formos, kaip ir kiti tarmiškumai, taip pat neturėtų būti norminamos. Tačiau, jei paliekamos šios tarmybės, gal reikėtų palikti ir dar kai kurias formas? Pavyzdžiui,

⁸ Jurgis Lebedys, „K. Donelaičio raštų redagavimas“, in: idem, *Lituanistikos baruose*, t. 1, p. 234.

⁹ Žr. Kazys Ulvydas, „K. Donelaičio kūrinių kalbinis redagavimas“, p. 308–309.

ką daryti su Donelaičio raštuose sutinkamu veiksmažodžiu *išplopti*? 1977 ir 1994 m. leidimuose jis norminamas į *išpliopti*. Viena vertus, nežinome, kaip šį žodį rašė pats Donelaitis, nes neišliko „Rudenio gėrybių“, kur jis pavartotas (Rg 266, 726) autografo, todėl tekstų pasikliauti Nesselmanno rašyba. Kita vertus, Nesselmanno leidime neretai žymimas sibiliantų *s, š, ž* ir priebalsių *l, n, r* minkštumas tuose žodžiuose, kurių Donelaitis nerašė su minkštinamoju ženkle (pvz.: *triusus* Pl 2, *siųst* Pl 20, *pasikloniot* Pl 273, *Welnias* Vd 99), tačiau nėra nė vieno atvejo, kad būtų atsakyta minkštinamojo ženklo. Turint omenyje šį faktą ir Donelaičio polinkį priebalsius kietinti, būtų galima tarti, kad originali forma yra *išplopti*. Sudėtingas yra ir priebalsių *š, ž, č, dž* kietinimo klausimas, nes Donelaitis pats nėra visiškai nuoseklus. Jis, pavyzdžiui, rašo *Žógą* Pl 140, *Lópfšo* Pl 393, *iššizódams* Vd 364, *džaugs* Pl 42, *Akkéczoms* Pl 415, bet *Lópfšio* Pl 335, *úžiant* Pl 411, *páfidžiaugt* Pl 97, *Akkéczias* Pl 357. Kadangi šiandien sunku tiksliai nustatyti, kuriuo konkrečiu atveju kuris priebalsis Donelaičio tarmėje buvo tariamas kietai, o kuris minkštai, pavojinga visur atstatinėti tarmines formas, kad Donelaitis neišeitų tarmiškesnis, negu jis yra savo paties rankraščiuose¹⁰.

5.3. Ryškus Donelaičio raštų bruožas – veiksmažodžių, turinčių bendratyje *-inti-*, priesagos *-in-* vertimas ilguoju [i] (rašoma <į>, <y>) pačioje bendratyje ir iš jos išvestose formose. Ši ypatybė, kuri būdinga dabartiniams pietiniams vakarų aukštaičiams ir kurios arealas tikriausiai apėmė ir poeto gimtąją tarmę, nėra grynai fonetinė, o morfoliginė. Dalyje tarmių į visas bendraties kamieno formas balsis *į* (ar *y*) įsivestas iš būsimojo laiko formų, kuriose *in* prieš *s* dėsningsai virto *į* (*y*), pvz.: pagal *sveikysiu* (< *sveikįsiu* < *sveikinsiu*) atsirado ir *sveikyti, sveikytų, sveikyk*, t.y. sutapo su *-yti* priesagos vediniais¹¹ (pvz., *ganyti*). Donelaitis tokių formų ilgąjį *i* žymi įvairiai; dažniausiai čia jo rašoma

¹⁰ Žr. Jonas Kabelka, *Kristijono Donelaičio raštų leksika*, Vilnius: Mintis, 1964, p. 43.

¹¹ Plg. Zigmas Zinkevičius, *Lietuvių dialektologija*, Vilnius: Mintis, 1966, p. 81.

j. Skirtinguose leidimuose su veiksmažodžiais, bendratyje turinčiais priesagas *-in*, *-en*, elgiamasi nevienodai. Pirmuosiuose (Rėzos, Schleicherio, Nesselmanno) leidimuose jie išlaikomi originalūs, vėlesnėse Donelaičio raštų publikacijose jų rašybą įvairuoja arba jie norminami. 1977 m. leidime šios formos sudabartintos – jos rašomos su priesaga *-in*: *sveikink*, *atsimink*, *gaišindami*, *pamokint*, *kvaršins*. Taip pat *-en* verčiamas ilgasis *e* (*ę*) žodyje *sugabensim* (plg. Da – *sugabęsim* Pl 406). 1994-ųjų leidime gražinamos Donelaičio vartotos formos su ilguoju [i], kuris čia žymimas <y>: *judykimės*, *gaišydami*, *linksmyk*, *pasirūpyt*. Originalo rašybą išlaikoma ir veiksmažodyje *sugabęsim*. Kadangi šios formos Lietuvoje yra plačiai vartojamos, toks redaktoriaus sprendimas yra sveikintinas ir reikėtų jo laikytis.

5.4. Donelaičio kalbos fonetikai būdinga *j* tarimas po lūpinių priebalsių *b*, *p*, *m*, *v*, einančių prieš užpakalinės eilės balsius ne šaknies pradžioje. *Metų* autografuose tokioje pozicijoje *j* rašomas nuosekliai, pvz.: *Kūrmjei* Pl 15, *Įkalbja* Pl 276, *Liežūwjo* Vd 115, *werpja* Vd 628. Jono Kabelkos teigimu, *j* čia žymi lūpinių priebalsių minkštumą¹². Vis dėlto negalima jo sutapatinti su paprastu minkštinamuoju ženkle *i*. Žymėdamas tik priebalsio minkštumą, Donelaitis paprastai rašo ženklą *i*. Tačiau minėtais atvejais *j* rašomas nuosekliai ir dėsningai po lūpinių priebalsių. Todėl pagrįstai laikoma, kad *j* rašymas šiuose žodžiuose turėjo atspindėti patį tarimą, o ne žymėti tik priebalsio minkštumą¹³. Žodžių *bjaurus*, *pjauti*, *spjauti* bei iš jų padarytų vedinių šaknyse Donelaitis *j* po *b*, *p* nerašo. Taip elgiamasi ir 1977 m. leidime (plg.: *biaurybių* Vd 326, *biaurias* Rg 17, *besipiaujant* Žr 50, *piautuva* Vd 477, *spiaudyt* Pl 124), nors redakciniame straipsnyje teigiama, kad dabartinėje bendrinėje kalboje tokiais atvejais *j* aiškiai tariamas¹⁴. Be to, 1976 m. išėjusiame leidinyje *Lietuvių kalbos rašyba ir skryba* pažymima, jog minėtų trijų žodžių šaknyse *j* po priebalsių

¹² Žr. Jonas Kabelka, *op. cit.*, p. 35.

¹³ Žr. Kazys Ulvydas, *op. cit.*, p. 300–301.

¹⁴ *Ibid.*

b, p rašytinas¹⁵. 1994 m. leidime šių žodžių šaknyse *j* rašomas pagal tarimą. Taikant dabartinės rašybos dėsnius, tokios pozicijos turėtų būti laikomasi ir ateityje.

5.5 Donelaičio raštų leidimuose pasitaiko atskirų žodžių, kurių fonetika vienaip ar kitaip redaguota: taisyta, keista. Paprastai tie Donelaičio žodžiai ar leidėjų duoti jų pakaitalai turi nedėsningus fonetinius pakitimus; kai kurie iš jų dabartiniu požiūriu gali būti laikomi net skirtingomis leksemomis. Štai keletas Donelaičiui būdingų žodžių formų, kurios jo raštų leidėjų buvo taisytos:

Da – *Akkécziás* Pl 357, *akkét* Vd 327; 1945 – *ekécias, ekét*;
N – *aužuols* Ag 1, *aužuolus* Rg 561; 1897 – *aržuolus*; 1945, 1950 – *qžuols, qžuolus*;
Da – *Brolau* Vd 187, 204, 318 ir t.t.; Sch, N, 1914 – *bro liau*;
N – *daguto* Rg 765; 1897, 1950 – *deguto*;
Da – *ėšq* Vd 500; 1950, 1956, 1966 – *esq*;
Da – *Mikkieles* Vd 645; 1950 – *Mikélés*;
N – *nenujiegia* Rg 524; 1945, 1950, 1956, 1966, 1977, 1983 – *nenujégia*;
Da – *Págálbós* Pl 579; 1897 – *pagelbos*;
N – *paseloms* Lg 60; 1945 – *pasaloms*;
N – *preikalo* Rg 535; 1897 – *priekalo*;
Da – *šaikét* Pl 439; Sch, 1897, 1914, 1950, 1956, 1966 – *seikét*;
N – *tašlq* Rg 21; 1950 – *tešlq*;
N – *zokanq* Žr 195; 1897, 1950 – *zokanq*.

Pastebėtina, kad šios Donelaičio vartotos žodžių formos daugiausia taisytos ankstesniuose leidimuose, išskyrus veiksmažodį *nenujiegia*: 1977 ir 1983 m. leidimų redaktorius dėl kažkokių priežasčių renkasi sunormintą jo formą *nenujégia*. 1994 m. leidime grąžinta originali forma. Ji turėtų būti išlaikyta ir naujajame leidime.

6. M o r f o l o g i j a. Nors Donelaičio raštų kalbos morfologija – žodžių kaityba ir daryba – gana artima bendrinės lietuvių kalbos morfologijai, joje galima rasti ypatybių, kurios šių dienų požiūriu laikytinos archaizmais. Tokius Donelaičio raštų kalbai būdingus mor-

¹⁵ *Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba*, ats. redaktorė Adelė Valeckienė, Vilnius: Mokslas, 1976, p. 41.

fologinius reiškinius lėmė gimtoji poeto tarmė ir Mažosios Lietuvos raštijos tradicijos. Dabartinių normų neatitinkančios archajiškos ar tarminės morfologinės ypatybės pabrėžia Donelaičio kalbos originalumą, atlikdamos ir stilistinę funkciją, todėl jos turėtų būti kuo mažiau taisomos. Tačiau su morfologinėmis formomis Donelaičio raštų rengėjai elgiasi gana nenuosekliai, kartais be reikalo remiamasi Donelaičio kalbos redagavimo tradicija, tarminės formos verčiamos į bendrines ir dėl to nukenčia teksto autentiškumas.

6.1. Kai kuriuose Donelaičio raštų leidimuose gana intensyviai redaguojamos tam tikros Donelaičiui būdingos daiktavardžių, būdvardžių, įvardžių (linksniavimo tipai), veiksmažodžių kaitybinės ir darybinės formos. Be to, dažnai tai daroma, nesilaikant griežtesnių principų, todėl neišvengiama nenuoseklumų ir įvairavimų – vienos formos paliekamos donelaitiškos, kitos jau keičiamos norminiais variantais. Pavyzdžiui, 1977 m. leidime išlaikoma daugelis Donelaičiui būdingų žodžių formų (*alučius, amžis, ąsuočius, barnis, debesys, girė, grikas, krepšas, kruopas, morkas, neprietelis, pypkis, pravardis, riekšutys, rudenis, skrynė, didė, skūpas, šauna*). Tačiau kuo paaiškinti daiktavardžių *mylė, procė, kulšės, stonės*, būdvardžio *tykas*,rieveiksmio *dosnai* pakeitimus bendrinėmis formomis *mylia, procia, kulšys, stonios, tykus, dosniai*? Tiesa, autografuose yra ir forma *dofney* Vd 663, bet Donelaitis vartoja ir daugiau dvejopų formų, pavyzdžiui, *giria* ir *girė*, *neprietelis* ir *neprietelius, savovalninks* ir *savovalninks, senysta* ir *senystė*. Kyla klausimas, ar verta jas vienodinti? 1994 m. leidime atstatomos minėtų daiktavardžių, būdvardžio irrieveiksmo formos, tačiau ir čia kažkodėl daroma išimtis donelaitiškai formai *mylė* ir jį verčiama į *mylia*. Leidime paliekami ir du *u* kamieno būdvardžiai su *a*-kamiene fleksija: acc.pl. *b r á n g u s Wirrālūs edė* Pl 235 ir gen. pl. [...] *ant t a m š ū Laukū klidinėdams* Vd 451 (plg.: 1977 – *brangius, tamsių*). Elgiantis nuosekliai, reikėtų išlaikyti ir donelaitiškus *bjaurų* (plg.: *Iš bjaurū Pāšāliū pāmāžī pāšīdrāšīnō lysti* Pl 208), *nešvankų* (plg.: *Daūg nefš wānkū ir durnū Daiktū prāšīmānē* Vd 539), tačiau jie keičiami norminiais variantais *bjaurių, nešvankių*.

6.2. Gražintinos ilgą laiką iš Donelaičio raštų kalbos išstumtos įvardžių formos *sav, tav*. Net ir paskutiniuosiuose 1977 ir 1994 m. leidimuose jos keičiamos norminiais *sau, tau* (tuo tarpu donelaitiškos įvardžių formos *visoki, kuom, kurius, šime* paliekamos), motyvuojant poeto raštų leidimo tradicija ir įpratimu¹⁶. Aleksandras Žirgulys dėl šių įvardžių rašė: „Ne vienas yra gėrėjęsis, kad senos formos išliko 1940 ir 1941 metų leidimuose. Šios autentiškos, autografuose paliudytos formos galėjo likti tolesniuose K. Donelaičio leidimuose, jeigu kalbininkas nebūtų taikęs savo meto gramatinių įpročių. Kalbine tradicija galima remtis dabartinėje kalbos kultūros praktikoje, bet ji negali būti taikoma donelaitiškiems *sav, tav* ir *tikt* taisymsams“¹⁷.

6.3. Donelaičio raštų kalboje dar pasitaiko atematinų veiksmažodžių formų, tačiau jos tėra sporadinės ir jų sistema čia labai trūktina¹⁸. III asmens atematinės lytys sutinkamos retai, kiek dažnesnės būsimąjo laiko vienaskaitos I asmens atematinės lytys su galūne *-su*: *krutėsu, paminėsu, pridabosu* ir t. t. Formų su *-iu* Donelaitis visai nevartoja. Turint tai omenyje ir norint išsaugoti Donelaičio kalbos „kietumą“ ir archajiškumą, būtina išlaikyti donelaitiškas būsimąjo laiko vienaskaitos I asmens atematinės lytis. Pažymėtina, kad skirtinguose leidimuose su jomis buvo elgiamasi nevienodai. Originalios formos su galūne *-su* išlaikytos Rėzos rengtuose Donelaičio raštuose. Vėlesniuose, tarp jų ir 1977 bei 1983 m., leidimuose jos keičiamos tematinėmis formomis su galūne *-siu*, pvz.: *paminėsiu, krutėsiu, pamokysiu, pridabosiu*. Tik 1994 m. leidime po ilgo laiko būsimąjo laiko atematinės lytys su galūne *-su* buvo grąžintos į Donelaičio raštų kalbą.

6.4. Donelaičio raštuose yra nemažai vardažodžių, padarytų su dabartinėje bendrinėje kalboje jiems neįprasta priesaga. Vieni iš būdingesnių – tai daiktavardžiai su „kieta“ priesaga *-ukas*: *bernuks, paršukai, sturluks, veršukai* ir t.t. Donelaitis ją vartoja gana nuosekliai.

¹⁶ Žr. Kazys Ulvydas, *op. cit.*, p. 312.

¹⁷ Aleksandras Žirgulys, *Tekstologijos bruožai*, Vilnius: Mokslas, 1989, p. 23–24.

¹⁸ Žr. Kazys Ulvydas, *op. cit.*, p. 311.

Autografuose randamas tik vienas priesagos *-iukas* pavartojimo atvejis: *Margiukkā* Vd 398. „Žiemos rūpesčių“ dalyje, kurios autografo neišliko, sutinkama forma *kuiliuką* (82). Schleicheris bei Nesselmannas šį žodį rašė su minkštumo ženklu (dabar sunku pasakyti, bet galbūt tokią formą vartojo ir Donelaitis, nes jo raštuose aptinkama nemažai žodžių formų variantų). Naujajame leidime reikėtų išsaugoti tokias formas, kokias pasirinko Donelaitis, laikantis principo nevienodinti jo raštuose pasitaikančių dvejų žodžių lyčių. Elgiantis nuosekliai, priesaga *-ukas* turėtų būti palikta ne tik bendriniuose daiktavardžiuose, kaip pasielgta 1977 ir 1994 m. leidimuose, bet ir varduose: *Dočuks, Kairuks, Merčuks, Žnairuks*. Reikėtų išlaikyti ir kietą vardų be šios priesagos rašybą: *Merčus, Plaučūns*¹⁹.

6.5. Donelaičio raštų kalbai taip pat būdinga daiktavardžių priesaga *-atis, -atė: ponatis, lėlates, sopagačėis, tētačiui* ir t.t. Tačiau yra keli atvejai, kai pavartojama ir *-aitis, -aitė*, pvz.: *Diewaitis* Pl 122, *Mergaites* Pl 305. Darybiniai žodžių skirtumai turėtų būti palikti jų nesuvienodinant. Todėl žodžiai su šiomis priesagomis rašytini taip, kaip Donelaičio rašyta.

6.6. Paskutiniuosiuose dviejuose leidimuose pavartojama skirtingų žodžių darybinių formų, plg.: 1977 – *žyniavimo* Rg 764, *smaguriaut* Pl 201, *smaguriaudams* Pl 465, *visagaljisis* Vd 660, o 1994 (kaip ir Donelaičio autografuose bei Nesselmanno leidime) – *žynavimo, smaguraut, smaguraudams, Visgaljisis*; 1977 (kaip ir Donelaičio autografuose) – *pasivalgiusios* Pl 72, *atlankyt* Pl 149, Vd 33, o 1994 – keičiamos į *prisivalgiusios, aplankyt*. Kartais žodžių formos keičiamos abiejuose leidimuose, plg.: 1977, 1994 – *stiklorius* Žr 4 (Nesselmanno leidime – *stiklorius*), *guiniodams* Vd 195, 474 (Donelaičio autografuose – *guinodams*), *kariavęs* Ag 2, *pavalgant* Pp 53 (Nesselmanno leidime – *karavęs, bevalgant*), *išauštant* Vd 124 (Donelaičio autografuose – *ifšaufšant*). Naujajame leidime tokių nenuoseklumų ir redagavimų neturėtų likti, išlaikytinos originalios žodžių darybinės

¹⁹ Žr. Jurgis Lebedys, *op. cit.*, p. 234.

formos: *atlankyt, bevalgant, išaušant, guinodams, karavęs, pasivalgiusios, smaguraut, smaguraudams, stiklorius, visgalįsis, žynavimo*.

6.7. Donelaitis savo raštų kalboje vartoja aukštesniojo laipsnio prievėksmius su priesaga *-iaus*: *gardžiaus, daugiaus, ilgiaus, paskiaus, tuojaus*. Tai daroma labai nuosekliai; raštuose nėra nė vieno aukštesniojo laipsnio prievėksmio su priesaga *-iau*, kuri dabar laikoma normine. Tokios Donelaičio kalbos originalumą paryškinančios prievėksmių formos, neskaitant keleto nenuoseklumų, paliktos visuose poeto raštų leidimuose (išskyrus 1950 m. leidimą, kur jos dėsningai norminamos). Šios tradicijos turi būti laikomasi ir rengiant naujus Donelaičio raštų leidimus.

6.8. Atskirai reikėtų paminėti jungtuką *tačiau*. Raštuose randami tik du jo pavartojimo atvejai, ir abu kartus jis rašomas skirtingai. „Žiemos rūpesčiuose“ (163) kaip ir įprasta turi priesagą *-iaus*, „Pričkaus pasakoje“ (178), paskelbtoje nuo originalo mažiausiai nutolusiame Nesselmanno leidime, pavartota forma *tačiau*. Kadangi nėra autografo, sunku pasakyti, kaip šį žodį rašė pats Donelaitis. 1914, 1977 ir 1994 m. leidimuose iš tradicijos paliekama priesaga *-iaus*. Toks redaktorių sprendimas atrodo logiškas, jo reikėtų laikytis ir naujajame leidime.

6.9. Raštuose yra keli iš skirtingų būdvardžių kamienų padaryti prievėksmiai *dofnay* Vd 410, *skupay* Žr 570, *žnairioms* Žr 118 (plg. būdvardžius *dosnas, skūpas, žnairus*). Donelaičio vartotas prievėksmis *skūpai* išlaikomas beveik visuose leidimuose, nes raštuose sutinkama ir būdvardžio *skūpas* forma, iš kurios šis prievėksmis padarytas. Kitaip elgiamasi su prievėksmiu *dosnai*. Daugelyje leidimų jis keičiamas prievėksmiu *dosniai*. Galbūt taip yra todėl, kad Donelaičio raštuose randamas tik būdvardis *dosnus*; varianto *dosnas* nėra. Prievėksmis *dosnai* išlaikytas tik Nesselmanno, 1914 ir 1994 m. leidimuose. Jų redaktorių sprendimas rinktis originalią formą, dėl kurios vartojimo nekyla abejonių (pavartota autografe), yra pagrįstas. Tokia šio prievėksmio forma turėtų būti išsaugota ir naujuose leidimuose. Tuo tarpu prievėksmis *žnairioms* pavartotas tik vieną kartą „Žiemos rūpesčiuose“. Kadangi

šios dalies autografo neišliko, neaišku, kaip ši žodį rašė Donelaitis. Be to, raštuose nėra nei būdvardžio *žnairas*, nei jo varianto *žnairus*. Tokiu atveju tenka, remiantis Nesselmanno leidimu, palikti formą *žnairioms*.

6.10. Donelaičio raštų kalbai būdingi aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai su priesaga *-iausis, -iausia*. Ją turi vyriškosios giminės vienaskaitos galininko (pvz.: *kytriąsį* Rg 199, *wyriąsį* Rg 271, *arcząsį* Rg 580) ir moteriškosios giminės vienaskaitos vardininko (*brangiąufi* Vd 13, *pąškiąusi* Rg 139) formos. Tačiau šalia šių tarminių būdvardžių lyčių vartojamos ir dabartinės bendrinės kalbos normas atitinkančios vyriškosios giminės vienaskaitos vardininko formos, pvz.: *didząusias* Rg 440, *kytriąusias* Rg 442, *wyriąusias* Žr 38 I. Šios dvejopos būdvardžių formos turi būti paliktos nesuvienodintos.

6.11. Kartais gali kilti redagavimo keblumų dėl to, kad Donelaitis nenuosekliai žymėjo balsius *é* (su tašku ir be jo) ir *ę* (su nosinumą žyminčiu ženklų ir be jo). Pavyzdžiui, skirtinguose leidimuose nevienodai elgiamasi su autografe esančia forma *pasidare* (plg.: *Ir sáwõ Diewaiczús ifš Strampú sáw páfidare, / Ir po Mędžeis ant Wirwujų páfikórę gyre* Vd 536, 537). Vienuose (Schleicherio, Nesselmanno, 1897, 1914, 1940, 1941, 1945, 1956, 1966) – pasirinktas būtojo kartinio laiko veiksmažodis *pasidaré*, kituose (1950, 1977, 1983 ir 1994) – būtojo laiko dalyvis *pasidarę*. Tokiu atveju redaguojant reikėtų atsižvelgti į kontekstą – čia labiau tiktų antrasis variantas, t.y. *pasidarę*. Kitas panašus sakinytis randamas „Rudenio gėrybėse“. Rėzos rašoma *pasidare* Rg 305 (matyt ir Hohlfeldto nuoraše), Schleicherio, Nesselmanno, 1940, 1941, 1994 m. leidimuose – *pasidaré*. 1950, 1977 m. leidimuose vietoj veiksmažodžio būtojo kartinio laiko pavartota dalyvio forma *pasidarę*, plg.: *Taigi dabar, česnis lietuviškai pasidarę || Ir vargus visus užmiršę, vėl atsigausim* Rg 352. Motyvuojama tuo, jog dalyvis derinasi su *lietuviškai* (ne *lietuviška*) ir kitos eilutės *užmiršę*²⁰. Pagal teksto logiką, tokia redakcija ko gero yra priimtiniausia.

²⁰ [Leonas Gineitis], „Autoriaus taisymsai ir netikslumai autografuose“, in: Kristijonas Donelaitis, *Raštai*, 1977, p. 353.

7. S i n t a k s ė. Donelaičio raštų kalbos sintaksės ir dabartinės bendrinės kalbos sintaksės skirtumai nėra jau tokie dideli. Galbūt dėl to Donelaičio raštų leidimuose ši kalbos sritis redaguojama minimaliai. Kiek daugiau sintaksės taisyčių (keičiami originalūs linksniai, prielinksniai, jungtukai, žodžių tvarka sakinyje) aptinkama ankstesniuose – Rėzos, Schleicherio, 1897, 1914 m. – leidimuose. Vėlesnėse – 1940, 1941, 1945, 1950, 1956, 1966 m. – publikacijose pasitaiko pavienių redagavimo atvejų, iš ankstesių leidimų praspūdusių netikslumų, o paskutiniuose – 1977, 1983 ir 1994 m. – leidimuose Donelaičio raštų sintaksė pateikiama, galima sakyti, ištiesai nekeista. Šiais leidimais reikėtų ir remtis, tik turėtų būti ištaisyti du netikslumai: 1977 m leidime vietomis sukeisti žodžiai, plg.: *Bet, kas d a r ž i e m a i r e i k ė s, t r u m p a i p a s a k y k i m Ž r 2 1 0 (N – B è t, k a s z ė m a i d á r r e i k ė s, t r u m p a ý p á s á k ý k i m)*; 1994-ųjų leidime originalo jungtukas pakeistas kitu, plg.: *Verkdams ir dūsaudams mus lankyt nesugrįžo* Pl 28 (*Da – Werkdams, a r dufáudams mūs lankyt' nē sugryžo*).

8. S k y r y b a. Donelaičio autografų skyryba, kaip ir rašyba, gerokai skiriasi nuo mums įprastos dabartinės. Galima tik pritarti Lebedžiui, jog „skiriamieji ženklai K. Donelaičio vartojami ne sakinių ar jų dalių atskirimui ir ryšiui pažymėti, bet pauzėms. Todėl nebūtų tikslu įvesti dabartinę skyrybą ir perkrauti ženklais. Reikia palikti tuos skyrybos ženklus, kurie priimtini, bent neprieštarauja dabartinei skyrybai, kitus išmesti, o pridėti tik tai, kas yra būtiniausia, bet nesukapoti laisvai tekančio hegzametro“²¹. Nors Donelaitis ir nebuvo visiškai nuoseklus, jo autografų skyryboje nesunku išvelgti individualius, dėsningai pasikartojančius ypatumus, susijusius su jo kalba bei eilėdara, į kuriuos, redaguojant tekstą, būtina atsižvelgti. Beje, reikia pažymėti, jog sėkmingiau nei kituose leidimuose Donelaičio skyryba suvokta ir perteikta 1977 m. leidime.

8.1. Vienas iš ryškesnių Donelaičio skyrybos bruožų – dvitaškio rašymas prieš jungtuką *nės*, nors kartais čia parašomas ir taškas arba

²¹ Jurgis Lebedys, *op. cit.*, p. 235.

kabliataškis, pvz.: *Nė! Nė wèrkt, bèt linksmītis' wiſſi ſūſirinko*: || *Nės Darbai Žiemōs wiſſūr jau būwō ſūgafſę* Pl 29–30; *Sztai Didpilwis ſzittas tą Graudėnimą jausdams*, || *Dār daugiaūs iſzputto ir durnūti prādėjo*: || *Nės jis tū plaukū nū Kiaufſės nūpėſę Plūſztus* Pl 227–229; *Sztai tūjauš wiſūr iſſz iepūſi Giltinė ſmāuge*, || *Ir wiſſōms Lankėlėms Rāudą diddę pādārė*. || *Nės dār daug Žiedū tikt wōs zydeti prādėjo* Vd 440–442; *Taip ir Waikpālāikei Plauczūno ſawō Tėtaczui* || *Garbę ſū Szaudū Kuliū pādārydāmī rėkė*; *Nės Grūdėliūs Laukė jau Wėjai būwō nūdauſę* Vd 511–513.

Vienuose leidimuose (Schleicherio, Nesselmanno, 1897, 1914) dvitaškis prieš *nės* keičiamas tašku arba kabliataškiu, kituose (1956, 1966, 1983 ir 1994) – kableliu. 1940 ir 1941 m. leidimuose šis skiriamasis ženklas, matyt, siekiant vienodumo, rašomas net ir tais atvejais, kai paties Donelaičio yra pavartotas taškas arba kabliataškis. Nė viena iš šių redakcinių pataisų nėra priimtina. Reikėtų išlaikyti originalo skiriamuosius ženklus, kaip daroma 1977 m. leidime. Ulvydo nuomone, taško, kabliataškio ar dvitaškio keitimas kitu ženklu nėra pagrįstas, nes Donelaičio raštų kalboje *nės* turi išlaikęs dalelytės reikšmės atspalvį. Tai „ir daro įmanomą jo vartoseną po taško einančiame savarankiškame sakinyje arba po dvitaškio bei kabliataškio einančiame sudėtinio sakinio dėmenyje“²². Deja, paskutiniajame 1994 m. leidime, šio individualaus Donelaičio skyrybos bruožo kažkodėl atsisakoma – dvitaškis (taip pat ir taškas bei kabliataškis) keičiamas kableliu. Naujai formuojamame tekste jis turėtų būti paliktas.

8.2. Vienas mėgstamiausių Donelaičio skiriamųjų ženklų – kabliataškis. Juo vietoj kablelio ar taško skiriamos: a) vienaarūšės sakinio dalys, pvz.: *Wārmos ir Warnai ſū Szárkōm's irgi Pėlėdōm's*; || *Pėlės ſū Waikais, ir Kūrmjei Szillūmągyrė* Pl 14–15; *Giltinė ſū Rauplėm's piktōm's atſókūſi ſmāugia*; || *Ar ſū Karſztlīgė dār tikt mácką paſūkā biedzų* Vd 88–89; b) sudėtinio sujungiamojo sakinio dėmenys, pvz.: *Žinnōm' juk wiſſi, kaip Pónai kėikdāmī rėkia*; || *Bèt ir Būrai jau nū*

²² Kazimieras Ulvydas, *op. cit.*, p. 297–298.

jū mokīnnāfi rēkaut' Pl 218–219; *Ir kožnām fāwō walgī bey Žywātq pāfkyrē*; || *Jūk wišfūr, kūr žūrim tikt, Dywai pāfirōdo* Pl 175–176; c) sudėtinio prijungiamojo sakinio dėmenys, pvz.: *Kād mēs Ruddėnij' ar Žiemōs C3ēļē, pāšļlėpē* || *Ir sūšrietē pās meilingā Kākālī krankiam*; || *Tai ir tū Paukf3tēli miels pās mūs nēsirōdai* Pl 88–90.

Donelaičio raštų leidimuose su šiuo skiriamuoju ženkle elgiamasi įvairiai. Neišvengiama nenuoseklumų, svyravimų, tačiau galima įžvelgti bendriausias tendencijas: a) vienaarūšes sakinio dalis skiriančio kabliataškio dažniausiai atsisakoma arba jis keičiamas kableliu. Tokios pozicijos daugeliu atvejų reikėtų laikytis ir naujai rengiamuose raštuose; b) sudėtiniuose sujungiamuosiuose ir prijungiamuosiuose sakiniuose kabliataškis nuosekliausiai išlaikomas 1977 m. leidime. 1994 m. leidime jis, ypač prieš jungtuką *o*, dažniau keičiamas kableliu plg.: 1977 – *Ak! Kiek trūso reiks, ik į skūnes sugabensim*, || *Kas ant aukšto [...] guli be diego*; || *Ir kiek dar palūkėti reikės, iki šiupinį virsim* Pl 406–408; *Man šykštums klasta, kad šutinu didelį puodą*; || *O kad reik padalyt, šmotus vis kyšteriu riebius* Vd 371–372; 1994 – *Ak! Kiek trūso reiks, ik į skūnes sugabėsim*, || *Kas ant aukšto [...] guli be diego*, || *Ir kiek dar palūkėti reikės [...]*; *Man šykštums klasta, kad šutinu didelį puodą*, || *O kad reik padalyt [...]*.

Kadangi toks kabliataškio vartojimas iš esmės neprieštarauja dabartinei skyrybai, šią Donelaičio skyrybos ypatybę daugeliu atveju reikėtų išlaikyti, ypač sudėtiniuose išplėstiniuose sakiniuose, viduje turinčiuose daug kablelių, pvz.: *Įr kiek Uttėlu jis tāv kasdien nūšžūkāwo*, || *Ik ižmōkai jo penkiās Kiaulės sūrōkūti*; || *O paškuy kiek wargo jis ir Āšārū werkē*, || *Ik'jo dāglq Puškuilī sū Penkiātā Kiaulu* || *Pro Wartūs ižguit dryšay, kād ižgīnē Kerđžus* Pl 285–289; *Szpėlmonai taipjau dēl tōkio didelīo strōko* || *Sū žaislais sāvō skāmbanczeis po sūlū nūlīndo*; || *Ó wisī, kurē linksmaý szōkinėdāmī rēkē*, || *Stāptērējo tūjaus ir bāsey bliāutī pāliōwē* Rg 245–248.

8.3. Donelaičiui būdinga laisva išskirtinių sakinio dalių, išplėstinių aplinkybių, pažyminių ir priedėlių, skyryba. Naujajame raštų

leidime reikėtų laikytis šių principų: a) kablelius dėti tada, kai jie yra ir autografuose; b) jei autografuose minėtos išskirtinės sakinio dalys skiriamos bent vienu kableliu (pvz.: *Irgi mēdzōt, Tinklūs tylōm's kōpīnēdāmī mēzģē* Pl 24; *Allē Žūpōnēs, jāwō Lēlēs m argay dābīnētās*, || *Ant šilkū Pērynu wišī Pātālq guldo* Pl 328–329), pagal dabartinės skyrybos normas, išskirti jas iš abiejų pusių; c) kai šios išskirtinės sakinio dalys Donelaičio nėra išskirtos (pvz.: *Taip S zūtkās betai fant šjai Žiemā pāšibaigia* Pl 620; *Kās iš to, kād Dikšas n ūg's pās kuppīnq Skryņē* || *Klūpodams ir wišš vaiōdams gārbinā Skārbus!* Vd 24–25), fakultatyvumo principas, kurio laikėsi poetas ir kuris iš esmės neprieštarauja dabartinės skyrybos normoms, turėtų būti išlaikytas. Paskutiniuosiuose dviejuose leidimuose taip ir elgiamasi. Tiesa, 1994 m. leidime kiek griežčiau nei 1977-ųjų skiriamas priedėlis, tačiau reikėtų pasvarstyti, ar šiuo atveju dėlioti kablelius būtina, plg.: 1977 – *Mes vaikai ant ūlyčių krūvoms susibėgę; Rods tiesa, pons amtsrots mūsų nab a š n i k ē l i s*, || *Sveiks dar [...]* Vd 247–248; *Mēs suskrētē būrai, mēs wyžōtī nābāgai*, || *Szēn ir tēn wis stūmdyti [...]* Rg 312–313; 1994 – *Mes, vaikai, ant ūlyčių [...]; Rods tiesa, pons amtsrots, mūsų nab a š n i n k ē l i s*, [...]; *Mes, suskrētē būrai, mes, vyžoti nabagai*, [...].

8.4. Donelaičio raštuose jaustukai ir antrojo asmens įvardžiai nuo kreipinių neskiriami. Taip nuosekliai elgiamasi ir 1977 m. leidime, taip turėtų būti palikta ir naujai formuojamame tekste. 1994 m. leidime tokių sintaksinių vienetų skyryba, deja, įvairuoja, plg.: 1977 – *Tu žmogau niekingis! mokinkis čia pasikakint* Pl 63; *Ak Adom! tu pirmis žmogau išdykusio svieto* Pl 363; *Ó jus mērgos wēl, mináu, n'ūsšigeiskitē kyky;* Rg 108; 1994 – *Tu, žmogau niekingis! mokykis čia pasikakint; O jūs, mērgos, wēl, minau, n'ūsšigeiskite kyky; Ak, tētuti! Tavęs kasdien kiekviens paminėdams* [...] Vd 219, bet *Tu nenaudėli! dėl ko taip iškeli nosį?* Pl 259; *Ak mano gaidūs! juk ir mums taip jau pasidaro* [...] Pl 524. Naujajame leidinyje tokių nevienodumų neturėtų likti.

8.5. Būdingas Donelaičio skyrybos bruožas – šauktuko dėjimas sakinio pradžioje ar viduryje po jaustukų *ak, ai*, dalelių *ant, ne, štai, vei, ba* ir kreipinių, pav.: *Ak! kiekfykiu Kri3zas į Wy3są įšinėres, [...]* || *Po praštū šawō Stógu néy Lak3tingälā czáuf3ka* Pl 127, 129; *Bēt3tai! kād Ušai pirmi jau pradėdā žėlti [...]* || *Ay! kūr dingta glūp's ir waiki3kas Szōkinėjim's* Vd 84, 86; *Taiģi nēbōkitē, Klāpai! kad [...]* || *Kartais dēl wišfōkiū Kwāpū turritē czáudit'* Vd 284–285. Kadangi toks šauktuko vartojimas yra labai individuali Donelaičio skyrybos ypatybė, ji turėtų būti išlaikyta (šis skyrybos ypatumas paliekamas ir paskutiniuose – 1977, 1983 ir 1994 m. – leidimuose).

8.6. Reikėtų žymėti tiesioginę kalbą. Kadangi Donelaitis tiesioginę kalbą retai skiria kabutėmis, sunku atskirti, kur autoriaus pasakojimas, kur personažo kalba. Kartais kabutės pažymimos, ir tada Donelaitis jas deda prie kiekvienos eilutės (plg.: Vd 544–592, 655–702). Ne-nuosekli ir į tiesioginę kalbą įsiterpusių autoriaus žodžių skyryba. Dažniausiai prieš juos ir po jų rašomi kableliai (po jaustuko *ak* – šauktukas), pvz.: *Stuy, tārē Priczkus, jau benfykį pāliāukitē zaunit'* Vd 242; *Ak! tārē Kri3zas, rōds dār daug mūms reik's pāšipurtit'* Vd 314.

Tačiau pasitaiko atvejų, kai autoriaus žodžiai skiriami tik vienu kableliu arba visai neišskiriami. Autoriaus žodžiai, taip kaip ir daroma 1977, 1983 ir 1994 m. leidimuose, turėtų būti išskirti brūkšniais, pagal dabartinės skyrybos normas prieš brūkšnį rašant tokį skiriamąjį ženklą, kokio reikalauja sakiny, pvz.: „*Ak! – tarē Paikžentis, – Pukys juos taip pagadino*“ Pl 498; „*Rods, – tarē Selmas, – nei vienam klastuot nepareitis*“ Žr 182. Donelaitis dažnai tiesioginę kalbą įterpia kiton tiesioginėn kalbon. Gal reikėtų apsvarstyti Lebedžio mintį, įterptąją tiesioginę kalbą žymėti, dedant kabutes prie kiekvienos eilutės²³?

8.7. Turėtų būti paliktos visos Donelaičio pastraipos, net ir es-tetiniais sumetimais (jei tektų naują pastraipą pradėti paskutiniąja puslapio eilute) nenukrypstant nuo originalo. Pastraipų gale Do-nelaitis dažnai deda brūkšnį, nepirrašydamas jokio kito skyrybos

²³ Jurgis Lebedys, *op. cit.*, p. 235.

ženkle. Donelaičio raštų leidėjai šio poetui būdingo skrybybos ženklo neišlaikė. Tašku, šauktuku ar klaustuku jis keičiamas ir paskutiniuosiuose – 1977 ir 1994 m. – leidimuose. Anot Lebedžio, šie brūkšniai turėtų būti palikti²⁴. Vertėtų tai pasvarstyti.

9. L e k s i k a. Donelaitis kūrė prieš kelis šimtus metų, kai vieninga lietuvių bendrinė kalba dar tik formavosi. Natūralu, kad poeto žodyne yra mums jau nežinomų, neįprastų, dabartinėje bendrinėje kalboje nevartojamų žodžių. Tai dialektizmai: *aužuolas*, *ben*, *biedžius*, *nės*, *nėsa*, *nu*, *pri*, *tikt*, *tuo* ir kt.; archaizmai: *koktu*, *toktu*, *toktai*, *kaipo*, *taipo*, *atliekt*, *destis*, *motė* „žmona“, *narsas* „pyktis“, *perlenkis* „priklausanti dalis“ ir kt.; svetimybės: *abažas* „pulkas, būrys“, *delmonas* „kišenė“, *rabata* „darbas“, *galgės* „kartuvės“, *transieruoti* „pjaustyti“ ir kt. Jie yra neatsiejama Donelaičio leksikos dalis, todėl tekste turėtų būti išlaikomi. Taip ir elgiamasi dviejuose paskutiniuosiuose – 1977 ir 1994 m. – Donelaičio raštų leidimuose, leksiką paliekant, galima sakyti, nekeistą; išlaikomi obsceniškos prasmės žodžiai, kurie sovietiniais metais išėjusiuose leidimuose pedagoginiais sumetimais buvo šalinami, žalojant Donelaičio tekstą.

Vis dėlto reikėtų aptarti vieną svarbią redakcinę pataisą, kad, formuojant naują tekstą, nekiltų nesusipratimų. Donelaičio labai nuosekliai vartotas daiktavardis *biedžius* 1914 m. leidime, parengtame Jurgio Šlapelio, buvo pakeistas į variantą *bėdžius*. *Bėdžius* išstūmė *biedžių* ilgesniam laikui. 1940, 1941, 1945, 1950, 1956 ir 1966 m. leidimuose pasirinktas Šlapelio pateiktas variantas, nors jo, anot Ulvydo, „negalima patvirtinti nei remiantis K. Donelaičio autografais, nei pirmaisiais jo raštų leidimais“²⁵. Todėl 1977 m. leidime, kurio redaktoriumi buvo Ulvydas, *biedžius* grąžintas į jo raštų kalbą. Vis dėlto redaktoriui nepavyko išlikti iki galo nuosekliai. 1983 m. išėjusiam jo rengtame *Metų* leidime, nors ir pripažįstama, kad *biedžius* bei *bėdžius* yra du atskiri leksiniai vienetai, ir poeto

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Kazys Ulvydas, *op. cit.*, p. 308.

kalbai būdingesnis *biedžius*, vėl pateikiamas *bėdžius*, kaip norminis ir „platiesiems visuomenės sluoksniams skirtuose *Metų* leidimuose turintis tvirtas tradicijas“²⁶. *Bėdžius* kažkodėl pasirinktas ir 1994 m. leidimo redaktoriaus. Naujajame tekste, be jokios abejonės, turi išlikti autentiška forma *biedžius*.

1977 ir 1994 m. leidimuose taip pat atsisakyta Donelaičio vartotų prielinksnių *nu, pri* variantų ir palikti tik bendrinei kalbai įprastesni *nuo, prie*. Tai diskutuotinas dalykas. Jei nevienodinamos vienos Donelaičio vartotos dvejopos lytys, galėtų būti paliktos ir šios.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad naujasis Donelaičio raštų leidimas turi būti rengiamas, aptarus pagrindines, su redagavimu susijusias problemas ir nusistačius principus, kurių reiktų laikytis. Svarbiausi klausimai yra: 1) Donelaičio tarmė, rašyba ir mūsų bendrinė kalba, 2) tarminių formų nustatymas ir palikimas ar vertimas į bendrinę kalbą. Donelaičio tekstas turi būti paliktas kuo tarmiškesnis, išlaikant visas formas, kurias autorius nuosekliai vartojo, ir kurios yra tikrai būdingos jo tarmei bei plačiai sutinkamos Lietuvoje. Kita vertus, atstatant tarmines formas ir išlyginant Donelaičio svyravimus, reikia elgtis atsargiai, kad nepadarytumėme Donelaičio tarmiškesnio negu jis yra autografuose. Redaguojant tekstus, kurių originalų neišliko, teks remtis Nesselmanno, 1977 ir 1994 m. leidimais, įvertinus jų trūkumus ir darant atitinkamas pataisas.

Gauta: 2009-08-31
Priimta: 2009-09-11

²⁶ Kazys Ulvydas, „Keletas redakcinių pastabų“, p. 176.

Daiva Kristopaitienė

EDITORIAL PRINCIPLES
FOR THE WORKS BY
KRISTIJONAS DONELAITIS

Summary

Kristijonas Donelaitis is one of the most frequently published authors. Up to the nowadays, 14 editions of creation by Donelaitis, i.e. scientific, critical and popular works, of various types were published. Not all of them are of the same importance and are properly prepared. Texts of works by the poet were edited and corrected without any uniform principles of editing; frequently, the predetermining factor was erudition of the editor, his attitude and discretion, keeping certain traditions of editing. Probably, the most important problem met by all compilers of creative works by Donelaitis is formation of a stable reliable text by Donelaitis. Stabilization of the text is aggravated by a lack of detailed exploration of the relations between the language of *Metai (The Year)* with the vernacular of Donelaitis and the literary Lithuanian language of the 18th century. This is caused by a lack of data on the dialect of Lithuanians of Prussia in the period of life of the poet. However, striving to canonical text should remain, in particular, if we bear in mind that publication of works by Donelaitis will take place in future as well. In the Paper, it is tried to establish the principles usable as a base for preparing new editions of works by Donelaitis and forming stable and reliable text deviated from the authentic one to the minimum possible extent. For the said purpose, all spheres of the language of works by Donelaitis, such as spelling, punctuation, phonetics, morphology, syntax and lexis, are briefly reviewed singling out the things that were irregularly presented (differently interpreted) by publishers or editors of works by Donelaitis and indicating the key editing corrections and deviations from the original, repeating errors and inaccuracies in various editions. It is clearly specified in the Paper what peculiarities of the language of Donelaitis and dialectal forms used by him should be remained in the new edition of

his works and what inaccuracies, variations and text violations should be avoided. The most attention is paid to assessing the advantages and imperfections of the editions compiled by Georg Heinrich Ferdinand Nesselmann in 1977 and 1994, because more diligently prepared texts are provided in them.